

Невзорів О.В.

*аспірант кафедри права інтелектуальної власності
та патентної юстиції,*

*Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

ПЛАГІАТ В АРХІТЕКТУРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: МЕЖА МІЖ ЗАКОННИМ НАТХНЕННЯМ ТА НЕЗАКОННИМ КОПІЮВАННЯМ

Тема плагіату в архітектурній діяльності набуває все більшої актуальності через зростання глобалізації, поширення технологій та легкий доступ до архітектурних проєктів через інтернет. В умовах швидкого розвитку містобудування і конкуренції в архітектурній сфері зростають ризики несанкціонованого копіювання та використання чужих ідей. Окрім цього, відсутність чітких меж між натхненням і плагіатом, а також складність у захисті архітектурних творів вимагають додаткової правової уваги та регулювання. Дослідження цієї проблеми є важливим для захисту прав архітекторів та сприяння розвитку творчої діяльності у галузі архітектурної діяльності.

Відповідно до ч.2 ст.53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] плагіат є опублікуванням, тобто публічною демонстрацією у будь-який спосіб вже існуючого твору або його частини у незмінному або видозміненому вигляді.

Архітектурні рішення (проєкти), не завжди будуть мати візуально оригінальний вигляд (на відміну від ескізів картин), але вони все одно визнаються творами, а їхнє використання під час будівництва, ремонту, чи реконструкції кваліфікується як відтворення шляхом переробки твору.

Як провести межу між натхненням і плагіатом є надзвичайно складною проблемою. Безперечно те, що порушення може статися на будь-якій стадії проєктування архітектурного твору. Як сказав відомий іспанський архітектор Гауді, «мої ідеї мають безсумнівну логіку; чого я не можу зрозуміти, так це чому вони не були застосовані раніше» [2], підкреслюючи той факт, що інколи архітектори не можуть знати, чи є їхні ідеї справді новими, чи вони були концептуалізовані раніше.

На перший погляд завжди є схожість між одним архітектурним твором та іншим. Це природно, тому що на кожного архітектора завжди впливає те, що він бачить. Автори архітектурних творів, які з'являються пізніше, свідомо чи ні, надихаються попередніми архітектурними творами, і це зрозуміло і може бути юридично виправданим. Проблема

полягає в тому, що відбувається, коли робота архітектора є імітацією, як у цілому, так і як імітацією найбільш істотної частини архітектурного твору.

Не всі імітаційні процеси можна виправдати, зокрема, у випадку із копіюванням проекту Захи Хадід у Китаї. У процесі проектування китайський архітектор Chongqing скопіював роботу Захи Хадід у Пекіні, Китай, а саме Wangjing SOHO [3]. У цьому випадку мало місце порушення авторського права Захи Хадід шляхом імітації дизайну її будівлі. Оскільки в Китаї архітектурні роботи підпадають під дію закону Китаю про авторське право, то таке будівництво будівлі під назвою “Meiqian 22nd Century” можна вважати порушення авторських прав, за яке передбачено цивільну відповідальність у вигляді зобов'язання сторони-порушника реконструювати будівлю, однак не зносити її [4].

Якщо говорити про відомі архітектурні шедеври, які нещодавно поповнилися «копіями» в різних місцях, то чи можна сказати, що архітектурні твори, які з'явилися нещодавно, наслідували архітектурні твори, які з'явилися раніше? Відповісти на це запитання, безперечно, нелегко, оскільки більшість архітекторів, по суті, є «митцями», на яких завжди впливають твори архітектури, які вони бачили раніше, можливо, навіть впливаючи на їхній творчий процес у створенні.

Оцінка звинувачень у плагіаті в архітектурному творі відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» є нелегкою роботою. Легкість доступу до різноманітних ресурсів у Мережі через Інтернет-медіа дозволила демократизувати доступ до інформації, але водночас породжує величезні проблеми плагіату. Однак, враховуючи, що архітектурний твір охороняється авторським правом, яке має поважатися, порушення, як імітація, так і плагіат, не можуть бути виправдані. Щоб довести, що архітектурні твори створені пізніше є копіями та плагіатом попередніх робіт, одним із принципів, який можна використовувати, є принцип оригінальності.

Відтворення твору без згоди автора є плагіатом і порушує авторське право, що однак складно довести. Ситуація ускладнюється тим, що особисте немайнове право на цілісність твору захищає авторський задум у його повному вигляді, забезпечуючи захист від спотворення чи зміни твору, що може вплинути на його сутність. Водночас, майнове право дозволяти або забороняти відтворення твору охоплює лише форму твору, а не самі ідеї, закладені в ньому.

У галузі архітектури це створює певні труднощі, оскільки багато архітектурних творів можуть бути схожими тільки на рівні ідеї (наприклад, ідеї павільйону чи башти), але їх реалізація та форма можуть бути різними. Тобто, хоча конкретний архітектурний проект може бути захищений як оригінальне вираження ідеї, сама ідея може бути вільно використана іншими авторами при створенні нових творів.

Ще складніше питання постає стосовно творів художнього дизайну, які можуть бути поєднанням кольорів та геометричних форм тощо. Тобто ідея поєднання кольорів, втілена в певну геометричну форму, є твором, однак чи означає це, що автор має право заборонити іншим копіювати цю форму, і відповідно ідею поєднання кольорів? Думається, що такий підхід був би не правильним і сильно обмежував би творчі можливості митців.

У Сполучених Штатах для застосування принципу оригінальності використовується підхід істотної подібності та підхід незалежного створення. Якщо існує подібність між двома створеними архітектурними творами, то принцип незалежного створення може бути використаний, щоб довести, що один архітектурний твір не є копією іншого архітектурного твору, і навпаки [5].

Отже, законодавство України намагається захищати оригінальні архітектурні рішення. Водночас, архітектура, будучи видом мистецтва, має свої виклики, адже ідеї, які лежать в основі проєктів, не можуть бути під захистом. Проблеми відтворення виникають переважно на рівні форми, а не ідеї, що ускладнює доведення факту плагіату.

Оригінальність архітектурного твору залишається ключовим критерієм захисту, проте часто її складно визначити. Незалежне створення архітектурних проєктів ускладнює доведення наміру копіювання. При цьому технологічний прогрес і доступність інформації через інтернет сприяють розвитку, але одночасно породжують ризики зловживань у галузі захисту прав на архітектурні твори.

Література:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n200>
2. Architecture & copyright controversies. *WIPO Magazine*. 5/2011. URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2011/05/article_0004.html
3. Nadia Kashem (2015) A Tale of Two Buildings: A Case of Architectural Copyright Infringement in China. URL: <https://fordhamartlawssociety.com/2015/10/30/a-tale-of-two-buildings-a-case-of-architectural-copyright-infringement-in-china/>
4. *Dr. Ing. h.c. F. Porsche AG v. Beijing Techart Auto Sales Co., Ltd.*, Beijing Mun. High People's Ct., CLI.C.874263 (2008).
5. Taufik H. Simatupang. Inspired or Plagiarism: Application of Substantial Similarity in the Protection of Architectural Works towards Renewal of Indonesia's Copyright Law. *Intellectual Property - Global Perspective Advances and Challenges*. 08 February 2023. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/1119283>